

ULUSLARARASI SİYASAL SİSTEMİN MÜDAHALE ARACI OLARAK: 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

Hüseyin Avni EGELİ*

Öz

Egemen ulus devletlerin mücadele platformu olan uluslararası siyasi sistem, her ne kadar hukuksal açıdan devletleri eşit kabul etse de devletlerarası ilişkilerde gücün hala ana belirleyici unsur olduğu kabul görmektedir. Dolayısıyla devletlerin uluslararası alandaki etki gücü de sahip oldukları güçle doğru orantılıdır. Bu durum Türkiye için de aynı şekilde gözlemlenmektedir. Türkiye'nin batı ülkeleriyle olan ilişkisi ülkenin modernleşme süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Bu ilişki sürecinde çeşitli iniş ve çıkış dönemleri olmuştur. Bu iniş-çıkışların ardındaki temel motivasyonun güce ulaşma çabası olduğu iddia edilebilir. 15 Temmuz darbe girişiminin de bu bakış açısıyla değerlendirilmesi mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Siyasi Sistem, Darbe girişimi, Ulus Devletler, Merkez Ülkeler.

TURKEY'S FAILED COUP D'ETAT ATTEMPT ON JULY 15 AS A MEANS OF INTERVENTION OF THE INTERNATIONAL POLITICAL SYSTEM

Abstract

The international political system, which is the struggle platform of the sovereign nation states, seems to be the main determinant factor in inter-state relations, although it regards the states as legally equal. Therefore, the influence power of the states in the international arena is directly proportional to the power they have. This situation is observed in the same way for Turkey. Turkey's relations with the Western countries are directly linked to the modernization process of the country. There have been various ups and downs during this relationship. It can be argued that the main motivation behind these ups and downs is the effort to reach power. It is possible to evaluate the July 15 coup attempt with this perspective.

Keywords: International Political System, Coup attempt, Nation States, Central Countries.

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
(avni.egeli@deu.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-0070-9242).

Uluslararası Siyasal Sistem ve Güç

Devlet yapısının ortaya çıkmasıyla birlikte dünya tarihinde devletler arasında çeşitli düzeyde güç ilişkilerine rastlanmıştır. Bu, bazen gücün bir merkezde toplanması şeklinde tezahür edebileceği gibi, bazen de iki ya da daha çok güç odağı arasında paylaşım da görülebilmektedir. Bu durumlar uluslararası farklı sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 20. Yüzyılla birlikte sosyal bilimlerin içerisinde uluslararası ilişkiler disiplininin gelişmesine paralel olarak bu alan inceleme ve analizlere konu olmuştur. Genel olarak bakıldığında birçok analizci uluslararası siyasal sistemin ana unsuru olarak *güç* kavramına odaklanmıştır. Bu düşünürlerin öncülerinden *Hans Morgenthau* devletlerin üç nedenle hareket ettiğini, bunların da *gücünü arttırma, gücünü koruma ve prestij elde etme* saikiyle olduğunu vurgulamıştır¹. Bu açıdan bakıldığında günümüzde sıkça duyulan “demokrasi götürmek”, “insanî yardımda bulunmak”, “devletler arasında dostâne ilişkiler kurmak” gibi güç kavramını dışarıda bırakan açıklamaların, aslında birer güce ulaşma enstrümanı olduğu iddia edilebilir. Hatta literatüre 1980’lerle beraber giren ve üzerine birçok çalışmanın yapıldığı *yumuşak güç* kavramı dahi bu bağlamın içine girebilecektir. Yumuşak güç kuramının öncülerinden *Joseph Nye* yumuşak gücü, sert güç unsurları dışında kalan prestij, kültür, sanat, spor gibi alanlarla açıklamış ve bu alanların devletlerin güç politikalarında kullanıldığını iddia etmiştir². Öyleyse devletlerin uluslararasıdaki tüm aksiyonları incelendiğinde, mutlaka arka plânında güce ulaşma çabası, çıkar mücadelesi olduğu dikkate alınmak zorundadır³.

Bu tespitin bizi ulaştırdığı doğal sonuç ise devletlerin birer aktör olarak yer aldığı uluslararası sistemin doğasının çatışmacı bir özellik taşıdığıdır. Bu durum her zaman sıcak bir çatışmaya yol açmasa da uluslararası sistemin içerisinde çatışmacı bir potansiyelin var olduğu iddia edilebilir. Hattı zatında bir barış unsuru olarak görülen *uluslararası hukukun* ortaya çıkışını açıklayan iradeci kuram, *Hegel*’in devlet anlayışından beslenmiştir. Söz konusu bakış açısı, uluslararası hukukun esasen devletlerin birbiriyle çatışan ve frenlenemeyen çıkar farklılığından kaynakladığı iddiasına dayanmaktadır⁴.

Devletlerarası güç çatışması, dönemsel olarak gücün dünyada farklı şekillerde dağılımına yol açmıştır⁵. Örneğin 15. yüzyılda Avrupa’da gücün çok

1 Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Cilt 1., Türk Siyasal İlimler Derneği Yayınları, çev: Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, 1970, ss. 30-40.

2 Joseph Nye, *Yumuşak Güç*, BB101 Yayınları, 2. Basım, 2017, İstanbul.

3 Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika*, Siyasal Kitabevi, 5. Basım, Ankara, 2000, ss. 5-10.

4 Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006, ss. 8-9.

5 Morton Kaplan uluslararası sistemin farklı yapılarını gerçekleştirmiş ve gerçekleşmesi muhtemel sistemler olarak altı tipolojiye ayırmıştır. Bu tipolojilerden “gevşek iki kutuplu sistem” ve “güç dengesi sistemi” tarihsel olarak gerçekleşmiştir. Diğer dört

parçalı dağılımına karşın, modern devlet yapısı henüz ortaya çıkmadığından; bu gücün hangi odakta toplandığını tespit etmek oldukça zor olmuştur. Güç o dönemde aynı coğrafyada kilise, feodal beyler ve merkezî krallıklar arasında girift bir şekilde dağılmıştır. Oysa modern devletin ortaya çıkmasını takiben gücün muhatabı ulus-devletler olmaya başlamıştır. Böylece uluslararası sistemin tanımlanması aktörler açısından daha anlaşılır hâle gelmiştir. Bir başka anlatımla -adından da çıkartılacağı üzere- uluslararası sistem, ulus-devletlerarası sistem olarak belirmiştir. Ulus-devletin ortaya çıkışı aslında konumuz açısından önemli başka bir kavrama da işaret etmektedir. Artık devletlerin iktidarını tanımlamak için yeni bir kavrama ihtiyaç vardır. İşte *Jean Bodin*'in Türkçeye "egemenlik" olarak çevrilen, 17. yüzyılda ortaya attığı "souveraineté" kavramı; bu değişen siyasal iktidar anlayışına gönderme yapmaktadır⁶. Egemenlik, en basit anlamıyla, kendi üzerinde başka bir gücün belirleyiciliğinde olamayan en üstün güç demektir. Bu özelliğe sahip birimler ise ulus-devletler olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Dolayısı ile Hegel'in her an çatışma potansiyeli taşıyan kurgusunun arka planında, böyle bir altyapı mevcuttur⁷. Toparlamak gerekirse, 19. yüzyıldan itibaren giderek tek devlet modeli hâline gelen ulus-devletler sisteminin günümüze kadar başarı ile devam edebilmesi, aslında bu çatışma potansiyelinin uluslararası hukuk ile dengelemeye çalışmasıyla mümkün olmuştur. Ancak tam bu noktada, söz konusu dengenin nasıl oluştuğu can alıcı bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka anlatımla, uluslararası siyasal sistemin oluşumunda, hukuksal olarak eşit konumda olan devletlerin katkısı gerçekten "eşit" midir? Akıllara hemen gelen bir diğer soru ise çatışma potansiyeli bu kadar yüksek bir uluslararası ortamda, barışın nasıl sağlanacağıdır.

Merkez Ülkeler ve Türkiye

Çeşitli düşünürler bu durumu açıklamaya yönelik fikirler geliştirmiştir. Bunlardan biri olan *Immanuel Wallerstein*, 20. yüzyıl perspektifinden dünya siyasî tarihine baktığında uluslararası sistemde yer alan aktörler olan devletleri üç kategoride toplamıştır: *Merkez*, *çevre* ve *yarı-çevre* (veya yarı-merkez). Bu kategorileştirmede temel belirleyici devletlerin uluslararası sistemi belirleme ve çıkarlarıyla uluslararası sistemin işleyişini örtüstürme kapasitesidir⁸.

Merkez devlet ya da devletler, uluslararası sistemi çıkarlarıyla örtüstürmüş olan taraftır. Çevre devletler ise adeta çağdaş sömürge durumunda

tipolojiyi oluşturan, "birim veto sistemi", "sıkı iki kutuplu sistem" "evrensel sistem" ve hiyerarşik sistem" ise teorik olarak ele alınmış, gerçekleşmesi muhtemel sistemler olarak değerlendirilmiştir.

6 Abdurrahman Saygılı, "*Jean Bodin'in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış*", Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1931/20235.pdf>, ss. 185-198.

7 Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006, ss. 8-9.

8 Immanuel Wallerstein, *Dünya Sistemleri Analizi*, Çev. Ender Abadoğlu & Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul, 2005, ss. 58-67.

olan, politik istikrarsızlıklar taşıyan, sanayileşmemiş, geri kalmış devletlerdir. Bu devletler uluslararası sistemin edilgen tarafını oluştururlar. Dolayısıyla üzerlerine strateji güdülebilen devletlerdir.

Yarı-çevre devletler ise çıkarlarını merkez devletin çıkar alanlarıyla çatışmayacak sınıra kadar kollayabilen kapasiteye sahip devletlerdir. Bu devletler sanayileşmiş, gelişimleri devam ettiği takdirde merkez devlet olma potansiyeli taşıyan ancak olası bir olumsuz gelişmede de çevre devlet durumuna dönüşebilecek devletlerdir⁹.

Wallerstein esasen içerisinde yaşadığımız modern dönemi tasvir etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda merkez olmanın koşulu bir anlamda “modernlik” kapasitesidir. Sanayileşme, siyasal istikrar, uluslaşma, askeri kapasite, modern kurumların yaygınlığı gibi göstergeler bir bakıma merkez devlet olmanın koşullarını oluşturmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, devletlerin güç ilişkilerini, merkeze yaklaşacak şekilde dizayn ettiklerini söylemek doğru olacaktır. Merkezde olmayan yarı-çevre devletlerin merkeze yaklaşma çabası ya da hiç değilse statükolarını koruma mücadelesi gösterdikleri, diğer yandan da merkez devletlerin merkeze yaklaşmak isteyen devletleri bertaraf etme çabasına girdikleri gözlemlenmektedir. Çevre ülkeler de modernleşmeye geçişlerine göre, sürekli bir çevre olma hâinden kurtulma siyaseti izlemektedirler. Özellikle 20. yüzyıldaki uluslararası sistemdeki güce ulaşma hedefini bu perspektiften okumak mümkündür. Merkezde olan ülkelerin uluslararası düzenin devamından yana olmaları ve bunu sağlamak için her türlü aracı kullanmaları sıkça görülen bir durumdur. Buna karşın çevre ülkelerin de eğer mümkün olursa, uluslararası sistemin değişiminden yana olacağı söylenebilecektir. Paradoksal bir şekilde, merkez dışı olmak demek, değişim isteğine rağmen değişimi gerçekleştirme kapasitesinden uzak bir konumda olma demektir.

Batı medeniyeti, tarihte hiçbir medeniyetin sahip olmadığı bir imkâna kavuşmuş ve kendi dinamikleriyle geliştirdiği modernizmi, kendi dışındaki dünyaya benimsetebilmiştir¹⁰. Dolayısıyla merkez ve çevre olma durumu bir anlamda modern dünyanın işleyişinde söz sahibi olup olmamaya göre belirlenmiştir. Batı dışı toplumlarda bu modernleşme sürecinin içerisine bazen isteyerek bazen zorunlu olarak girmiştir.

Türkiye de Batı dışı olup da kendi isteğiyle modernleşme sürecine giren ilk ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir¹¹. Tarihsel olarak 18. yüzyılın ortalarına kadar götürülebilecek bu süreç, birçok siyasî, askerî, iktisadî, toplumsal kritik eşikten geçerek Cumhuriyet’e kadar gelmiştir. Türkiye

9 A.g.y., ss. 58-67.

10 Yuval Noah Harari, *21.Yüzyıl için 21 Ders*, Çev. Selin Sıral, Kolektif Kitap, İstanbul, 2018, ss. 99-100.

11 Diğer iki örnek, Büyük/Deli Petro ile başlayan Rusya ve Meiji Hanedanı dönemi Japonyasıdır.

Cumhuriyeti, Türkiye'nin modernleşme süreci içerisinde o dönemin tabiri ile "düvel-i muazzama" olarak isimlendirilen merkez devletlerine karşı verilen bir istiklâl mücadelesi ile kurulmuştur. Bu durum Türkiye için çevre konumundan merkez konumuna yürüme çabası olarak da görülebilir. Bir başka anlatımla, Türkiye bağımsızlığını merkezî konumlarını silâh zoruyla kabul ettirmeye çalışan emperyalist güçlere karşı, tüm halkını seferber ederek sağlamıştır. Bu yönüyle Türk modernleşmesi Batıyla mücadele eden bir taraf özellik taşımaktadır. Özellikle ekonomik kalkınma çabalarına paralel yürüyen bu süreç, Batı tarafından merkeze yaklaşma çabası olarak görülmüş ve engellenmesi, yavaşlatılması veya durdurulması gündeme gelmiştir.

Tüm bunlara rağmen 1920'li yılların başında Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının akabinde, Cumhuriyetle birlikte, o günün koşullarında Türkiye'nin egemen bir devlet olarak uluslararası sistem tarafından kabulü mümkün olmuştur¹².

Dünyanın siyasal dengesinin İkinci Dünya Savaşı'yla alt üst olması daha önce uluslararası siyasal sistemde hiç görülmemiş olan iki kutuplu sistemin yaşanmasını gündeme getirmiştir¹³. Dünya, ilk defa, uluslararası sistemin ideolojik olarak ikiye ayrıldığı bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye modernleşme geçmişiyle uyumlu bir şekilde Batı bloğu içerisinde yer almış, ancak bu durum Türkiye'nin modernleşme sürecini aksatmıştır. Zira Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından hedef gösterilen *muasır medeniyet seviyesine* ulaşma ülküsü, bir anlamda merkez/yarı merkez devlet olmayı hedefler. Bunun yolu da yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, sanayileşen bir ekonomiye sahip olmaktan geçmektedir. Ancak Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çeşitli güvenlik endişelerinden veya iki kutuplu dünyanın yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı bu hedeflere ulaşmakta zorlanmıştır¹⁴.

Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren dostâne ve stratejik ilişkinin kurulduğu SSCB, İkinci Dünya Savaşı sonrası bir dış tehdide dönüşmüş; sanayileşme amacı güden millî ekonomi kurma hedefi, Truman Doktrini ve Marshall Yardımları sonucu sekteye uğramış; ülkenin sanayiye dayalı kalkınma stratejisi yerine, tarım temelli ekonomik bir yapıya bürünmesi istenmiştir¹⁵. Oysaki aynı yardımlar Batı Avrupa için bir ağır sanayi hamlesini öngörmüştür. Her ne kadar ilerleyen yıllarda Türkiye, bu sarmaldan çıkmak için çeşitli politikalar geliştirse de içerisinde yer aldığı bloğun merkez ülkeleri buna direnmiştir. Kıbrıs meselesini, haşhaş ekimini, ABD üslerini; sağ-sol, Alevi-Sünni çatışmasını bu perspektiften okumak mümkündür. Kısaca bu yıllarda Türkiye için öncelikli olan, ekonomik kalkınma yerine iç ve dış güvenlik olmuştur.

12 Taha Akyol, *Bilinmeyen Lozan*, Doğan Kitap, İstanbul, 2014, ss. 7-9.

13 Mehmet Gönülbol, *Uluslararası Politika*, Siyasal Kitabevi, 5. Basım, Ankara, 2000, ss. 43-47.

14 Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, 1. Cilt, 2001, İstanbul, ss. 477-615.

15 A.g.y., ss. 477-615.

Bu durum Türkiye'yi muasır medeniyete ulaşma hedefinden saptırmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin uluslaşma sürecinde de seçkinler ve halk arasındaki gerilim, siyasal yapının istikrarsızlaşmasına yol açmıştır. 1945'den sonra çok partili siyasal hayata geçen Türkiye'de iç siyasal tartışmalar modern ve istikrarlı bir demokrasinin kurulmasına engel olmuştur¹⁶. Bunun en belirgin göstergelerinden bir tanesi, ekonomik sıkıntılardan kaynaklanan krizlerin hızlıca siyasal krize dönüşmesi ve bu krizlerin de devletle toplum arasını açan askerî müdahalelere dönüşümüdür¹⁷. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra içinde yer aldığı uluslararası siyasal sistem tarafından SSCB karşısında korunurken aynı zamanda ülkenin modern bir ekonomiye ve istikrarlı bir demokrasiye kavuşması olanaksızlaştırılmıştır.

15 Temmuz Darbe Girişiminin Uluslararası Boyutu

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik, siyasî, askerî, kültürel ve bilimum her alanda Batılı ülkelerin tek taraflı belirleyici etkisi altına girmiştir. Bu emperyalist devletlerin etkisi sadece görünen, meşru kabul edilebilecek ilişkiler ağıyla açıklanamamaktadır. Özellikle uluslararası politika literatüründe "sızma" olarak adlandırılan faaliyetleri de kapsamaktadır¹⁸. Böylece bu devletler çeşitli ilişkiler ağıyla ve meşru olmayan yöntemlerle devlette ve toplum içerisinde faaliyet gösterebilme kabiliyetine erişebilmişlerdir. Toplum içerisindeki gerilimlerden, devletin güvenlik politikasındaki önceliklerinden, yurttaşların özellikle dinî ve manevî hassasiyetlerinden faydalanarak bir güç alanı elde etmişlerdir¹⁹. Bu güç alanını da giderek genişletme çabası içinde olmuşlardır. Tüm bunları yaparken de asıl hedeflerini çok başarılı bir şekilde saklamayı da başaramışlardır²⁰. Hatta çoğu kez de asıl hedefleri hiçbir zaman görülmeden yola devam edebilmişlerdir.

Ancak 15 Temmuz darbe girişimi bu örtülü hedefin açığa çıkmasında turnusol kâğıdı görevi görmüştür. Dolayısıyla 15 Temmuz darbe girişimini yukarıda belirttiğimiz çerçevede analiz edersek daha anlamlı bir sonuca ulaşmış oluruz.

Türkiye coğrafî konum olarak ele alındığında, dünyanın önemli enerji kaynakları ve yolları üzerinde bulunan bir devlettir. Özellikle petrol ve doğal gaz kaynaklarına yakınlığı ve lojistik olanakları dikkate alındığında atılım yapma potansiyeli oldukça yüksektir. Ancak Türkiye'nin böylesi avantajlı

16 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, ss. 460-463.

17 Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, ss. 325-330; Ernest Mandel ve Andre Gunder Frank, *Ekonomik Kriz ve Azgelişmiş Ülkeler*, Çev. N. Saraçoğlu, Yazın Yayıncılık, 1985, İstanbul, ss. 80-82.

18 Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika, Siyasal Kitabevi*, 5. Basım, Ankara, 2000, ss. 43-47.

19 Soner Yalçın, Doğan Yurdakul, *Reis-Gladio'nun Türk Tetikçisi*, Doğan Kitap, İstanbul, 2003.

20 Abdülkadir Özkan, *Modern Zamanların Hasan Sabbah'ı: Fetullah Gülen*, Kopernik Kitap, 2017, ss. 218-220.

bir coğrafyada beklenen ekonomik, toplumsal ve siyasal istikrara bir türlü kavuşamamış olması ve tüm bu avantajlı atmosferden coğrafî olarak uzak bölgelerde konumlanmış Batılı devletlerin yararlanıyor olması bir tesadüf değildir²¹. Darbeler, öncesinde görülen krizlere çözüm getirmediği gibi tersine derinleşen bir kriz iklimini adeta ülkeye yapıştırmışlardır.

15 Temmuz darbe girişimi her ne kadar ilk bakışta Türkiye'nin daha önce yaşadığı askerî darbelerden biri gibi gözükse de hem yapısı hem de sonuçları bakımından farklı özellikler arz etmektedir. Çeşitli araştırmacılar daha önceki askerî müdahalelerin Türkiye içerisindeki devlete ve topluma sızmış emperyalist güçlerle ilişkisine dair birtakım açıklamalara girişmişlerse de²², bu bağlantıların doğrudan olduğunu göstermek pek kolay değildir. Ancak 15 Temmuz darbe girişiminin arkasında daha öncesinde bir dinî cemaat olarak kabul edilen FETÖ'nün varlığının olması, onu diğer askerî darbelerden ayırmaktadır. Aynı zamanda da emperyalist devletlerin FETÖ vasıtasıyla daha önce sahip olmadıkları kadar Türkiye'ye doğrudan bir müdahale aracına kavuştuklarını göstermektedir.

15 Temmuz darbe girişiminin bastırılmasında izlenen strateji bu doğrudan müdahale aracının boşa çıkmasına neden olmuştur. Bu stratejinin iki boyutunun olduğundan söz edilebilmektedir. İlki askerî müdahaleye karşı toplumsal bir seferberlik hâlinin sağlanmasıyla gösterilmiş olan direnç, bir bakıma darbeye karşı bir toplumsal mutabakatın oluşmasını sağlamıştır. Böylelikle buna benzer bir hareketin hem meşruluğunun hem de başarısının en baştan etkisiz kılınabileceğini göstermiştir. İkinci boyut olarak, bu hareket Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mal edilmemiş ve ordu içerisine sızmış radikal bir grubun faaliyeti olarak kalmıştır. Böylelikle Türk Silahlı Kuvvetleri ana yapısını ve saygınlığını korumayı başarabilmiştir. Böylece emperyalist devletlerin "merkez" rolünü istedikleri gibi oynayamadığı yeni bir sürece girilmiştir. Nitekim ilerleyen süreçte özellikle Türkiye'nin dış politikasındaki birtakım gelişmeler, emperyalist ülkelerin müdahale girişimlerine rağmen siyasal ve ekonomik istikrarın bozulmasına yol açmamıştır.

Diğer yandan Doğu Akdeniz'deki sıcak gelişmeleri, Suriye meselesini, Türkiye-Rusya ilişkilerini, Türkiye-ABD ilişkilerini, bu süreçte Türkiye'nin yapmış olduğu üç sınır ötesi harekâtı bu perspektiften yorumlamak mümkündür. Bu ve buna benzer dış politika hamlelerinin dünyadaki hegemon güçlerin müdahalelerine rağmen yürütülüyor olmasını, 15 Temmuz'a karşı yukarıda belirtilen iki boyutlu mücadele stratejinin bir sonucu olarak yorumlayabilmek mümkündür²³.

21 Korkut Boratav, *Emperyalizm Sosyalizm ve Türkiye*, Yordam Kitap, İstanbul, 2017, s. 50.

22 Cemil Koçak, *Darbeler Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2019, ss. 11-13.

23 Ali Aslan, "Türkiye'nin Yeni Dış Politika Doktrini", *Star*, 29 Eylül 2018.

Sonuç

15 Temmuz ve sonrası göstermiştir ki, emperyal devletlerin müdahale araçlarını etkisiz kılarak ya da etkilerini zayıflatarak Türkiye'nin merkez/yarı-merkez ülke konumuna doğru yol alması mümkündür. Muasır medeniyetin, son elli yılda coğrafi olarak yer değiştirdiği söylene de, sonuçta muasırlaşma hedefi yerinde durmaktadır. Bunun için Türkiye'nin, kendini muasır dünyanın eşit bir üyesi olarak kabul ettirebilmesi, millî hedeflerine olabildiğince dış müdahalelerinin etkisini azaltarak ulaşabilmesinde saklıdır. Elbette dünyanın en stratejik yerinde bulunan Türkiye'nin bütün etkileri bertaraf etmesi beklenemez ve bu mümkün de değildir. Ancak Türkiye'ye yönelik müdahalelere karşı kendi politik tercihlerini maksimize etmesi için FETÖ ve benzeri yapıların etkisini zayıflatması gereklidir.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

ASLAN, Ali, "Türkiye'nin Yeni Dış Politika Doktrini", *Star*, 29 Eylül 2018.

II. Kitaplar

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul.

AKYOL, Taha, *Bilinmeyen Lozan*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018.

BORATAV, Korkut, *Emperyalizm Sosyalizm ve Türkiye*, Yordam Kitap, İstanbul, 2017.

GÖNLÜBOL, Mehmet, *Uluslararası Politika*, Siyasal Kitabevi, 5. Basım, Ankara, 2000.

HARARİ, Yuval Noah, *21.Yüzyıl için 21 Ders*, Çev. Selin Siral, Kolektif Kitap, İstanbul, 2018.

KOÇAK, Cemil, *Darbeler Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2019.

KONGAR, Emre, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.

MANDEL, Ernest, Andre Gunder Frank, *Ekonomik Kriz ve Azgelişmiş Ülkeler*, Çev. N. Saraçoğlu, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 1985.

MORGENTHAU, Hans, *Uluslararası Politika*, C.1, Türk Siyasal İlimler Derneği Yayınları, çev: Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, 1970.

NYE, Joseph, *Yumuşak Güç*, BB101 Yayınları, 2. Basım, Çev. Reyhan İnan, İstanbul, 2017.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, C.1, İstanbul, 2001.

ÖZKAN, Abdülkadir, *Modern Zamanların Hasan Sabbah'ı: Fetullah Gülen*, Kopernik Kitap, İstanbul, 2017.

SUR, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006.

WALLERSTEIN, Immanuel, *Dünya Sistemleri Analizi*, Çev. Ender Abadoğlu & Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul, 2005.

YALÇIN, Soner, Doğan YURDAKUL, *Reis-Gladio'nun Türk Tetikçisi*, Doğan Kitap, İstanbul, 2003.

SAYGILI, Abdurrahman, "Jean Bodin'in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış", Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1931/20235.pdf>